

Nakon više neuspješnih privatizacija i koncesija, Albanija još vodi bitke oko svojih naftnih polja i rafinerija. I dok se ogromne zalihe nikako ne uspijevaju pretvoriti u relevantan izvor prihoda za domaće stanovništvo, mnogi počinju postavljati pitanja o tome kako je nekoć napredna industrijska grana pala tako nisko.

Kada smo zadnji put pisali o albanskoj naftnoj industriji, u proljeće 2015., bilo je to povodom velike eksplozije prirodnog plina blizu sela Patos-Marinzë u južnoj Albaniji, na polju kojim je godinama upravljala kanadska kompanija Bankers Petroleum. Više ljudi tada je ozlijeđeno, dio kuća je oštećen, a velik broj stanovnika žalio se na povećan broj oboljenja povezanih s onečišćenjem. Javni pritisak prisilio je vladu da se pozabavi poslovanjem ove kompanije koja je unatoč svemu neprestano tvrdila kako nije odgovorna za bilo kakvo onečišćenje u području, svaljujući krivnju na druge aktere.

Osim ovog skandala, otkriveno je i kako je Bankers tijekom godina utajio gotovo 50 milijuna dolara poreza, fiktivno prebacujući dio poslovanja na druge kompanije ili lažirajući iznose ulaganja u tehnološko unapređenje postrojenja. Vlada je reagirala zamrzavanjem sredstava kompanije radi naplate kazne u iznosu od 57 milijuna dolara. Bankers je na to zaprijetio kako će tužiti albansku vladu međunarodnim investicijskim sudovima zbog poslovne diskriminacije. Naposljetku su se dvije strane dogovorile kako će svoj spor razriješiti angažiranjem dviju međunarodnih revizorskih firmi.

U međuvremenu je vlada odmrznula Bankersova sredstva, ali i naplatila 10% predviđene kazne te odredila mjesečni iznos otplate duga kompanije od 4,3 milijuna dolara koji se treba isplaćivati do konačnog izvješća revizorskih tvrtki. No te su tvrtke sasvim neočekivano odlučile u korist Bankersa, iako su priznale neke njegove prekršaje, zbog čega se država sada nalazi u situaciji da mora vratiti primljena sredstva te oprostiti Bankersu cjelokupni iznos rudne rente za prošlu godinu. Zbog svega ovog, u javnosti su se pojavile sumnje da je vlada namjerno radila u korist međunarodne kompanije.

Time bi se objasnio neočekivani gubitak spora u kojem se vlada iznenadujuće slabo angažirala. Aktivnosti Bankersa su bez sumnje iz godine u godinu rasle i naposljetku činile gotovo 5% ukupnog albanskog izvoza, a kompanija je istodobno uporno prijavljivala gubitke kako bi izbjegla plaćanje poreza. Osim toga, ekološki problemi povezani s poslovanjem Bankersa neprestano su se povećavali. Lokalni potresi kao posljedica upotrebe tehnologije hidrauličkog frakturiranja registrirani su u selu Zharrëz, gdje su stanovnici nedavno organizirali proteste blokirajući promet državnom cestom na sat i pol.

Nekoliko dana kasnije, desetak je osoba započelo štrajk glađu zahtijevajući prestanak bušenja koje uzrokuje ozbiljna oštećenja na njihovim kućama te financijsku kompenzaciju. Nitko od odgovornih u vladi ili kompaniji nije reagirao. Zatim je na ljeto prošle godine

Bankers najavio prodaju većinskog paketa svojih dionica kineskom Geo-Jade Petroleumu za 407 milijuna dolara koja još uvijek nije do kraja realizirana. Sve to samo je nastavak kontinuiranog propadanja albanske naftne industrije nakon serije privatizacija i koncesija privatnim kompanijama.

Ilustrativan je primjer rafinerija nafte Ballash, koja je ranije služila za preradu nafte izvađene u području Patos-Marinzë i Kuçovë. Rafinerija je privatizirana 2008. godine, a prodaju su pratile brojne optužbe za korupciju. Novi vlasnik bio je domaći poduzetnik blisko povezan s vladajućom strankom kojeg je podržala sumnjiva tvrtka iz Azerbajdžana. Očekivano, vlasnici nisu ispunili ugovorne obveze povećanja ulaganja i uvođenja nove tehnologije, a tvrtka je ubrzo postala nesposobnom za preradu domaće nafte.

Unatoč kontinuiranom rastu proizvodnje albanske nafte, zemlja više nema kapaciteta da sirovu naftu prerađuje za upotrebu. Stoga se sirova nafta u velikim količinama izvozi, dok se benzin uvozi u zemlju. Radnici Ballasha, gdje se još pripremaju neki naftni proizvodi, više su puta prosvjedovali zbog situacije u svojoj firmi, žaleći se na povećani broj ozljeda na radu, kašnjenje plaća i otpuštanja. Kompanija AMRO, tada vlasnik rafinerije, ušla je u velike dugove prema bankama i prema državi zbog izbjegavanja poreza te je konačno proglasila bankrot prošle godine.

Sada je zatvorena već osam mjeseci, a u međuvremenu se razvio spor između države, banaka, kompanije i radnika. Još u proljeće 2016. radnici i sindikati u Ballashu organizirali su niz prosvjeda u svom mjestu i u Tirani. Uz to su blokirali cestu i čak prekinuli distribuciju struje zaposjedajući obližnju trafostanicu. Potporu su im dali tiranski studenti, što im je pomoglo da izbore skromne pobjede. Država je upravljanje rafinerijom prebacila na drugu tvrtku uz obećanje da će je ponovno osposobiti za rad. Uz to, obećano im je da će im biti isplaćene sve zaostale plaće.

No, kako saznajemo u razgovoru s radnicima, ni novi vlasnik zapravo ne ispunjava svoje obveze. Razvio se veliki antagonizam prema sindikalnim dužnosnicima koje radnici optužuju za suradnju s kompanijom i vladom protiv njihovih interesa. Optužbe nisu nove, jer šefovi sindikata u pravilu žive ugodan život i pripadaju albanskoj eliti. Situacija je usput otvorila i pitanje kako je točno Albanija izgubila kontrolu nad svojom nekada značajnom naftnom industrijom i prepustila monopolističkim koncesionarskim tvrtkama da privatiziraju gotovo sav prihod od prirodnih resursa.

Zapravo, albanska naftna industrija je i započela u sličnim uvjetima, kada je 1920-ih nova država pod pritiskom stranih sila svoje izvore prepustila prvo britanskim, a onda talijanskim tvrtkama. No razina proizvodnje u predsocijalističkom periodu ostala je uvijek izrazito niskom. Tek je nakon Drugog svjetskog rata započela prava proizvodnja, uz pomoć prvo

Sovjetskog saveza, a onda i Kine, kada se u tehnološkom smislu donekle približila drugim zemljama. Tada je imala 34 pogona za proizvodnju i preradu nafte i plina te tisuće zaposlenih radnika i inženjera, obrazovanih na specijaliziranim znanstveno-istraživačkim institucijama.

Proizvodnja nafte dosegla je vrhunac od 2.248.227 tona 1974. godine. Nafta je uz krom bila glavni izvozni proizvod albanske socijalističke države, a prihodi su se u najvećoj mjeri koristili za pokretanje prerađivačke industrije. Ranih devedesetih, s padom socijalizma, industrija se našla u teškoj krizi. Tijekom sljedećih deset godina, proizvodnja je padala sve dok nije dosegla dno od 314.304 tona 2000. godine, a pad je pratilo i zatvaranje rafinerija, znanstveno-istraživačkih institucija, pa čak i bušotina. U ovom desetljeću, proizvodnja se skromno oporavila, uglavnom zbog dolaska stranih kompanija koje sada gotovo sav prihod izvoze u svoje matične zemlje.

No još uvijek je razina proizvodnje daleko ispod one na vrhuncu 1970-ih. Godine 2013., na primjer, iznosila je svega 60% one iz socijalističkog perioda. Toliko o efikasnosti privatnog vlasništva i kapitalizma.

izvor: bilten.org